

Mineralpolitiska frågor

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet 14 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2011 om olika mineralpolitiska frågor. Utskottet föreslår att riksdagen genom ett tillkännagivande och med bifall till en motion ska uppmana regeringen att ta fram ett program för en sammanhållen gruv- och mineralindustri i samverkan med näringen och den akademiska världen. I en reservation (M, FP, C, KD) föreslås ett tillkännagivande där det hänvisas till det pågående arbetet med att ta fram en svensk mineralstrategi.

Förslag om vissa ändringar i minerallagen avstyrks av utskottet mot bakgrund av bl.a. den pågående översynen av den nyssnämnda lagen samt de förändringar av expropriationslagens ersättningsregler som började gälla 2010. I två reservationer (MP respektive SD) redovisas andra uppfattningar än de som utskottets majoritet anför.

Motioner om förbud mot uranbrytning i Sverige avstyrks av utskottet med hänvisning till att bestämmelserna på området redan är tillfyllest. När det gäller prospektering efter uran åberopar utskottet bl.a. den pågående översynen av minerallagen som utskottet tog initiativ till våren 2011. I en reservation (S, MP, V) förordas att ett förbud mot uranbrytning ska utredas och i en annan reservation (MP, V) efterfrågas en kommunal vetorätt mot uranprospektering.

Utskottet avstyrker även ett antal ytterligare motioner med mineralpolitisk anknytning. Dessa gäller bl.a. införandet av en statlig uranfond och svenska företags agerande utomlands i samband med mineralutvinning. Motionen om den sistnämnda frågan får stöd i en reservation (MP, V).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning	5
Bakgrund	5
Allmänt om bestämmelser på mineralpolitikens område	5
Undersökningstillstånd och gruvor	6
Utskottets överväganden	8
Minerallagen (utom frågor om uran)	8
Motionerna	8
Vissa kompletterande uppgifter	9
Utskottets ställningstagande	16
Uranprospektering och uranbrytning	18
Motionerna	18
Vissa kompletterande uppgifter	19
Utskottets ställningstagande	24
Inledning	24
Moratorium mot uranprospektering	24
Kommunalt veto mot uranprospektering	24
Uranbrytning	25
Program för gruv- och mineralindustrin	26
Motionen	26
Vissa kompletterande uppgifter	26
Utskottets ställningstagande	27
Vissa övriga frågor	28
Motionerna	28
Vissa kompletterande uppgifter	29
Utskottets ställningstagande	30
Reservationer	31
1. Minerallagen (utom frågor om uran), punkt 1 (MP)	31
2. Minerallagen (utom frågor om uran), punkt 1 (SD)	32
3. Moratorium mot uranprospektering, punkt 2 (MP)	33
4. Moratorium mot uranprospektering, punkt 2 – motiveringen (V)	33
5. Kommunalt veto mot uranprospektering, punkt 3 (MP, V)	34
6. Uranbrytning, punkt 4 (S, MP, V)	34
7. Program för gruv- och mineralindustrin, punkt 5 (M, FP, C, KD)	35
8. Vissa övriga frågor, punkt 6 (MP, V)	36
Särskilt yttrande	38
Kommunalt veto mot uranprospektering, punkt 3 (MP)	38
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	39
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011	39

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Minerallagen (utom frågor om uran)**

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:N232 av Sven-Olof Sällström och Lars Isovaara (båda SD),
2011/12:N255 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2,
2011/12:N392 av Krister Hammarbergh (M) yrkandena 1 och 2 samt
2011/12:N410 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M).

Reservation 1 (MP)

Reservation 2 (SD)

2. **Moratorium mot uranprospektering**

Riksdagen avslår motion

2011/12:N259 av Lise Nordin m.fl. (MP) yrkande 2.

Reservation 3 (MP)

Reservation 4 (V) – motiveringen

3. **Kommunalt veto mot uranprospektering**

Riksdagen avslår motion

2011/12:N417 av Jan Lindholm (MP) yrkande 1.

Reservation 5 (MP, V)

4. **Uranbrytning**

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:N259 av Lise Nordin m.fl. (MP) yrkande 1,
2011/12:N332 av Marie Nordén och Gunnar Sandberg (båda S) och
2011/12:N407 av Edward Riedl (M).

Reservation 6 (S, MP, V)

5. **Program för gruv- och mineralindustrin**

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet
anför om ett program för gruv- och mineralindustrin. Därmed bifal-
ler riksdagen motion

2011/12:N225 av Sven-Erik Bucht (S).

Reservation 7 (M, FP, C, KD)

6. **Vissa övriga frågor**

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:N255 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 3 och
2011/12:N417 av Jan Lindholm (MP) yrkande 2.

Reservation 8 (MP, V)

Stockholm den 16 februari 2012

På näringsutskottets vägnar

Mats Odell

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Mats Odell (KD), Jessica Polfjärd (M), Lars Johansson (S), Hans Rothenberg (M), Carina Adolfsson Elgestam (S), Olof Lavesson (M), Krister Örnfjäder (S), Helena Lindahl (C), Karin Åström (S), Jonas Jacobsson Gjørtler (M), Lars Isovaara (SD), Kent Persson (V), Ingela Nylund Watz (S), Johan Johansson (M), Ingemar Nilsson (S), Liselott Hagberg (FP) och Lise Nordin (MP).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlas 14 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 2011 om mineralpolitiska frågor.

Bakgrund

Allmänt om bestämmelser på mineralpolitikens område

Ur ett mineralpolitiskt perspektiv kan den svenska berggrunden sägas bestå av två typer av mineraler – markägarmineral och koncessionsmineral. Mer än 99 procent av berggrunden består av markägarmineral, dvs. mineral som tillhör markägaren. De flesta av dessa mineral är relativt lätta att finna. Vid utvinning upplåts marken av markägaren genom avtal, och själva utvinningen regleras genom miljöbalken (1998:808). Minerallagen (1991:45) omfattar s.k. koncessionsmineral, dvs. mineral som är industriellt intressanta, som förekommer i Sverige i en sådan utsträckning att utvinningen är meningsfull och som kräver systematisk prospektering och undersökning för att kunna påvisas. Bland de mineraliska ämnen som betecknas koncessionsmineral, och som alltså omfattas av bestämmelserna i minerallagen, ingår även olja, gasformiga kolväten (exempelvis naturgas) och diamant.

Bestämmelserna när det gäller koncessionsmineral utgår från ett gemensamt nationellt intresse av gruvhantering och mineralindustri. Syftet med minerallagen är att reglera tillståndsgivningen på ett sådant sätt att en från allmän synpunkt ändamålsenlig undersökning och utvinning kan genomföras. Samtidigt ska konkurrerande markanvändning och andra motstående intressen prövas.

Bergsstaten är sedan den 1 januari 2009 ett särskilt beslutsorgan inom myndigheten Sveriges geologiska undersökning (SGU). Bergsstaten leds av bergmästaren som utses av regeringen. Enligt minerallagen krävs tillstånd dels för ensamrätt till undersökningar (prospektering), dels för bearbetning.

Bergmästaren beviljar undersökningstillstånd och bearbetningskoncession samt utövar tillsyn enligt lagen. För undersökningsarbeten och gruvdrift gäller särskilda processer och prövningar enligt både minerallagen och andra lagar, främst miljöbalken. Tillståndprocessen för undersökning respektive bearbetning har beskrivits ingående i utskottets betänkanden 2006/07:NU5 (s. 9) och 2008/09:NU18 (bil. 2). Delar av denna information refereras i detta betänkande.

Genom införandet av miljöbalken 1999 måste miljöhänsyn tas mer tydligt inom ett antal olika områden. Målet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling och att tillförsäkra nu levande samt kommande genera-

tioner en hälsosam och god livsmiljö. Försiktighetsprincipen ska gälla. Skärpta och utökade krav på miljökonsekvensbeskrivningar har införts. Minerallagen och miljöbalken gäller parallellt.

Lagstiftningen på det mineralpolitiska området speglar att flera olika intressen ska tillgodoses samtidigt, även om de kan ha olika tyngd vid olika tidpunkter. Avvägningen gäller markägarens intressen, statens i vissa fall motstående intressen av dels sysselsättning och skatteinkomster, dels miljöhänsyn, samt näringslivets egna intressen. Samhällsintresset av att mineral kan brytas och tas till vara har bedömts vara ett så starkt allmänt intresse att grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt är uppfyllda.

Vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen är markägaren tillförsäkrad ersättning. Skada eller intrång som föranleds av undersökningsarbete ska ersättas av den som har ett undersökningstillstånd eller en koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionsinnehavaren och markägaren. Kan inte sådana uppgörelser nås bestäms ersättningen enligt expropriationsrättsliga principer.

Undersökningstillstånd och gruvor

Behovet av metaller och mineral är stort och växande. Järn, koppar och silver efterfrågas samtidigt som intresset för de alltmer eftertraktade sällsynta jordartsmetallerna (internationellt vanligen samlade under beteckningen REE, rare earth elements) alltjämt är högt. Jordartsmetallerna är bl.a. betydelsefulla i informationsteknisk utrustning liksom i modern energi- och miljöteknik, t.ex. i vindkraftverk, solceller, lågenergilampor och katalysatorer i bilar.

EU:s medlemsländer använder 25–30 procent av den globala produktionen av metaller. Den egna produktionen utgör dock endast ca 3 procent, och många viktiga metaller produceras inte alls i Europa. EU är exempelvis helt beroende av import av tenn, kobolt, molybden och har ett stort underskott av nickel, järn, bly och koppar.

I Sverige finns en mängd mineraliseringar med värdefulla ämnen och den svenska gruvindustrin är därför mycket betydelsefull för EU. Sverige svarar bl.a. för drygt 90 procent av unionens järnmalmproduktion och var under 2010 även den största producenten av både guld (ca 37 procent) och bly (ca 38 procent).

Gruvnäringen expanderar nu åter i Sverige. De stora gruvföretagen LKAB och Boliden genomför omfattande investeringar för att öka kapaciteten i sin verksamhet. Enligt SGU väntas ett femtontal nya eller nygamla gruvor öppna inom en tioårsperiod. År 2010 bröts 61,5 miljoner ton, vilket är rekord inom svensk gruvnäring. Mer än 100 bolag letar malm i Sverige.

Vid det senaste årsskiftet fanns 1 139 gällande undersökningstillstånd i Sverige. Antalet ansökningar om nya undersökningstillstånd och förlängningar av befintliga tillstånd kan sägas spegla gruvbranschens aktivitetsnivå och framtidsförväntningar. Antalet ansökningar om nya undersökningstillstånd har minskat något och var 191 år 2011 jämfört med 213 året innan. Antalet ansökningar om förlängning av undersökningstillstånd har däremot ökat från 304 år 2010 till 353 år 2011. Många av de prospekteringsresultat som har uppnåtts inom områden med befintliga undersökningstillstånd har alltså bedömts vara så intressanta att bolagen har valt att satsa ytterligare resurser på vidare undersökningar. Enligt bergmästaren är detta ett av många tecken på att aktivitetsnivån i branschen är hög.

Enligt ansökningarna har företagen under 2011, liksom under 2010, i första hand letat efter guld. Därefter kommer järn, koppar och zink. Dessutom kvarstår intresset för sällsynta jordartsmetaller.

De nya prospekteringsstillstånden är, liksom under senare år, koncentrerade till de tre malmregionerna i landet: Malmfälten i Norrbottens län, Skelleftefältet och guldlinjen i Västerbottens län samt Bergslagen. Under 2011 har två bearbetningskoncessioner för järn beviljats (Håksberg och Blötberget i Dalarnas län).

Vid utgången av 2011 fanns 17 gruvor med koncession i drift i Sverige. Av dessa var 15 metallgruvor. Cirka 90 procent av den svenska gruvproduktionen sker i Kiruna, Malmberget och Aitik (dagbrottsgruva utanför Gällivare). Under 2010 öppnade LKAB ett dagbrott för järnmalmsbrytning i Gruvberget (Svappavaara, Norrbottens län).

Utskottets överväganden

Minerallagen (utom frågor om uran)

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om ändringar i minerallagen. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående översyn av den nyssnämnda lagen och till nyligen genomförda förändringar av expropriationslagens ersättningsregler.

Jämför reservationerna 1 (MP) och 2 (SD).

Motionerna

I motion 2011/12:N392 (M) betonas vikten av fortsatt gruvbrytning i Sverige. Motionären anser dock att situationen i Malmfälten där enskilda gör förmögenhetsförluster utan möjlighet till kompensation enligt minerallagen är otillfredsställande. Han pekar bl.a. på att minerallagen inte tar hänsyn till att en fastighetsägare strax utanför koncessionsområdet och där det saknas markanvisning kan lida skada på grund av gruvbrytningen om egendomen blir omöjlig att sälja och därmed förlorar sitt värde. Minerallagen bör därför omarbetas så att syftet med att kompensera människor för den skada som gruvbrytningen innebär, omfattar samtliga drabbade. De som inte kan avyttra sina fastigheter och därmed lider förmögenhetsskada på grund av gruvdriften bör omfattas av rätten till inlösen och ersättning för uppkommen skada.

Motionären framhåller även att kompensationen vid inlösen av bostäder många gånger understiger produktionspriset för en ny fastighet. För många äldre boende i hyresrätt riskerar hyreskostnaden att stiga kraftigt därför att bostadshuset har lösts in och att nyproduktionskostnaden för ersättningsbostaden överstiger inlösenersättningen. I fall då marknadsvärdet för den gamla bostaden är lägre än för en motsvarande bostad bör ersättningen kunna grundas på nyproduktionskostnaden.

Minerallagen har som syfte att reglera vissa intressen som bedöms vara av värde för samhället i stort och som har en mycket stark ställning, slås det fast i motion 2011/12:N410 (M). För att förhindra att det uppstår situationer där ett miljötillstånd för uttag och brytning nekas efter en provborrning bör man, enligt motionärens uppfattning, se över möjligheten att genomföra miljöprovning redan vid ansökan om provborrning. Det skulle ge ett mer rimligt förfarande ur såväl kostnads- som miljösynpunkt.

I motion 2011/12:N255 (MP) framförs önskemål om att minerallagen utreds med inriktning på att överordna försiktighetsprincipen och principerna för en långsiktigt hållbar utveckling framför andra aspekter på mineralhantering. Motionärerna anser att tillämpningen av minerallagen

leder till besvärliga miljöproblem som exempelvis mark- och vattenförstörrelse samt avfallsberg och spridning av kemikalier. Besluten om prospektering och gruvtäkt måste ställas i relation till den i regeringsförklaringar uttalade strävan att Sverige ska vara ett föredöme vad gäller ekologisk omställning. Motionärerna är vidare av den uppfattningen att kommunerna måste kunna förbjuda olämplig mineralprospektering och gruvdrift, på samma sätt som de kan stoppa annan oönskad företagsetablering. Även länsstyrelserna bör ha sådan vetorätt.

I motion 2011/12:N232 (SD) efterfrågas en ändring i minerallagen som syftar till att återinföra det s.k. kronoandelsinstitutet som avskaffades 1993. Reglerna om kronoandel fastslog statens rätt att bli hälftenägare i varje gruvprojekt. Enligt motionärerna är det de privatägda, inte sällan utländska, gruvföretagen som har vunnit på avskaffandet av kronoandelsinstitutet. Till förlorarna hör markägare och det allmänna. En lagändring skulle stärka många fattiga glesbygdskommuners och landstings möjlighet till självfinansiering. Mot denna bakgrund föreslår motionärerna att mineralersättningen i minerallagen (7 kap. 7 §) höjs från dagens 2 promille av en brytnings beräknade värde till 9 promille. Vidare föreslås att den nya andelen fördelas jämnt med en tredjedel till respektive markägare, kommun och landsting.

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2011 behandlade riksdagen senast motioner om ändringar av minerallagen (bet. 2010/11:NU14). Utskottet konstaterade då inledningsvis att minerallagen är inriktad på exploatering av de mineral som kräver särskild hantering. Detta får dock inte innebära att enskilda medborgare och kommuner inte får nödvändig information om planer och åtgärder som påverkar deras behov och markanvändning. Om de mineralresurser vi har i vårt land ska kunna tas till vara på ett långsiktigt hållbart sätt är det, enligt vad utskottet då anförde, nödvändigt att enskilda människors oro över mineralhanteringen och dess effekter tas på största allvar. Därför ansåg utskottet att det var angeläget med en översyn av minerallagen som skulle syfta till att markägare och kommuner med ökad tydlighet och effektivitet fick tidig information om vad en prospektering avsåg och hur den skulle genomföras. Utskottet föreslog att riksdagen skulle ställa sig bakom ett tillkännagivande med den innebörden. Riksdagen biföll utskottets förslag (se referat av utredningsdirektiv nedan).

När det gäller frågor om markägares ställning i övrigt i minerallagen hänvisade utskottet till de regelförändringar på detta område som 2005 genomfördes vid den senaste mer genomgripande förändringen av den nämnda lagen (se vidare nedan).

Vidare konstaterade utskottet att utnyttjande av naturresurser ställer krav på varsamhet med miljön och människors hälsa. Att exploateringen av mineralresurser inte sker på ett ohållbart sätt säkerställs bl.a. genom att verksamheten är föremål för prövning enligt gällande miljölagstiftning. Miljöbalken och minerallagen ska tillämpas parallellt men det är inte bergmästarens uppgift att göra en miljöprövning av de undersökningsmetoder en prospektör har för avsikt att använda, utan denna prövning ska – beroende på arbetets art och lokalisering – göras av miljödomstol, länsstyrelser eller kommuner. Utskottet ansåg att denna ordning fungerar väl i så måtto att de svenska mineralresurserna kan tas till vara på ett effektivt och miljömässigt hållbart sätt. Samtliga motioner med bäring på minerallagen avstyrktes av utskottet. Några av dessa motioner har i mer eller mindre identisk lydelse upprepat även detta riksmöte.

Anmälnings- eller tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken

Utöver de tillstånd som har beskrivits ovan och som utfärdas av Bergsstaten för prospektering eller bearbetning är flera av de verksamheter som är aktuella även tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt miljöbalken. Enligt 9 kap. 6 § miljöbalken är det förbjudet att anlägga eller driva miljöfarlig verksamhet utan tillstånd eller innan anmälan har gjorts. Även om inte tillstånd krävs får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd, om verksamheten medför risk för betydande föroreningar eller andra betydande olägenheter för människor, hälsa eller miljö. I förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd listas vilka verksamheter som kräver tillstånd från miljödomstolen eller länsstyrelsen eller där anmälan ska göras till den kommunala nämnden.

För gruvdrift eller gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol krävs vanligen tillstånd från miljödomstolen. Så kallad provbrytning kräver tillstånd från länsstyrelsen. Brytning av uran ska tillåtlighetsprövas av regeringen enligt 17 kap. 1 § miljöbalken (se vidare nedan).

Branschspecifik vägledning för prövning av gruvverksamhet

Enligt SGU:s regleringsbrev för 2012 har myndigheten fått i uppdrag att ta fram en branschspecifik vägledning för prövning av gruvverksamhet. Bakgrunden till uppdraget är att gruvnäringen under en längre tid har ansett att ledtiderna för miljötillstånd är alltför långa. En av anledningarna till att prövningen av miljötillstånd kan ta tid är emellertid att ansökningarna ofta behöver kompletteras. Förhoppningen är att en vägledning därför kan underlätta för bolagen (i synnerhet de mindre bolagen). Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2012.

Systemanalys av miljötillståndsprocessen

I maj 2011 tillsatte regeringen Nationella rådet för innovation och kvalitet i offentlig verksamhet (dir. 2011:42). Ordförande i rådet är Försäkringskassans generaldirektör Dan Eliasson.

Rådets arbete syftar till betydande förbättringar för medborgare och företag och till effektivisering av befintliga processer. Rådet har bl.a. i uppdrag att i nära samverkan med frivilliga aktörer utarbeta utvecklingsstrategier för vissa utvalda områden. Med utgångspunkt i en skrivelse från Svemin (Föreningen för gruvor, mineral- och metallproducenter i Sverige) har rådet intresserat sig för att göra en systemanalys av miljötillståndsprocessen. Frivilliga aktörer har inbjudits att medverka i ett utvecklingsprojekt under våren 2012.

Minerallagen och äganderätten

I början av 2005 beslutade riksdagen om omfattande ändringar i minerallagen (prop. 2004/05:40, bet. 2004/05:NU8). Lagändringarna syftade huvudsakligen till att förbättra kontakterna mellan prospektörer, gruvnäring och markägare. Markägarna m.fl. skulle bl.a. få information om ansökan om undersökningstillstånd i ett tidigt skede och ges rätt att framföra sina synpunkter i samband med att en arbetsplan formulerades (se nedan). Det infördes också en s.k. mineralersättning från koncessionshavaren till markägarna för att uppnå en bättre balans mellan exploatörer och markägare.

En skada som föranleds av att en bearbetningskoncession har beviljats ska ersättas av koncessionshavaren (7 kap. 2 §). Koncessionshavaren är enligt 7 kap. 3 § första stycket ersättningsskyldig för skada och intrång som föranleds av att mark tas i anspråk för bearbetning eller därmed sammanhängande verksamhet. Om det uppstår synnerligt men för någon fastighet eller del därav på grund av att marken tas i anspråk, ska koncessionshavaren lösa in den fastighet eller fastighetsdel som lider sådant men, om ägaren begär det (7 kap. 3 § andra stycket). Ersättning fastställs i enlighet med expropriationslagens bestämmelser (7 kap. 4 §).

I lagen finns sedan 2005 också en utökad generell hänsynsregel (3 kap. 3 §) som innebär att undersökningar ska utföras på ett sådant sätt att minsta möjliga skada och intrång uppkommer på natur- och kulturmiljöer och på annans egendom. Ytterligare ändringar fr.o.m. maj 2005 avsåg regler om inlösen av fastighet när en bearbetningskoncession har beslutats men inte följts av en markanvisning inom tio år.

Enligt grundlagen (2 kap. 18 § RF) är varje medborgares egendom tryggad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Att mineral kan tas till vara och brytas och att trygg försörjning skapas inom mineralbranschen har ansetts vara av sådant allmänt intresse. Grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt har, som redan nämnts, därför ansetts vara uppfyllda.

Det bör även nämnas att bergmästaren kan meddela villkor till skydd för allmänna intressen eller enskild rätt vid alla former av undersöknings-tillstånd (2 kap. 10 § minerallagen).

Pågående översyn av minerallagen

Som har redovisats ovan beslutade riksdagen våren 2011 om ett tillkännagivande till regeringen om att det bör göras en översyn av minerallagen som syftar till att markägare och kommuner med ökad tydlighet och effektivitet får tidig information om vad en prospektering avser och hur den ska genomföras.

I september 2011 utsåg regeringen en särskild utredare (tidigare generaldirektören Ulf Lundin) med uppdrag att göra en översyn av vissa bestämmelser i minerallagen (dir. 2011:73). Utredningens huvudsakliga syfte är bl.a. att utveckla regelverket i linje med utskottets tillkännagivande. Utredaren ska bl.a.

- kartlägga och analysera hur reglerna för arbetsplaner i minerallagen har fungerat sedan de infördes 2005 och vid behov föreslå bestämmelser som behövs för att mer effektivt uppfylla syftet med arbetsplanerna
- kartlägga och analysera kommunikation mellan företag, mark- och sakägare samt kommuner i samband med undersökningstillstånd och vid behov föreslå ändring av regelverket så att det ger stöd för en god dialog mellan dessa
- utreda möjligheterna att införa en skyldighet för den som ansöker om undersökningstillstånd att under ansökningsprocessen informera berörd allmänhet om det planerade arbetet.

Uppdraget ska redovisas senast den 30 april 2012.

Ersättningsreglerna i expropriationslagen

Med anledning av att vissa ersättningsfrågor tas upp i en av motionerna kan det finnas anledning att något återge de bestämmelser som finns på detta område i expropriationslagen och redovisa de förändringar i denna lagstiftning som började gälla under 2010.

Den som tvingas avstå sin egendom ska enligt grundlagens egendoms-skydd vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten. Ersättningen ska bestämmas enligt de grunder som anges i lag. Som angetts ovan tillämpas ersättningsreglerna i expropriationslagen vid intrång med stöd av minerallagen.

En utgångspunkt för ersättningsberäkningen är att fastighetsägaren ska hållas skadeslös för den förmögenhetsminskning som markavståendet medför. Om en hel fastighet tas i anspråk, ska löseskilling betalas med ett belopp som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Vid expropriation av en del av en fastighet ska intrångsersättning betalas för den minskning av

fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom expropriationen. Fastighetsägaren har därutöver rätt till ersättning för annan skada av ekonomisk art, t.ex. kostnader för flyttning eller avveckling av en rörelse.

Vidare betalas, i form av ytterligare löseskilling eller intrångsersättning, ett schabloniserat påslag om 25 procent på ersättningen för en fastighets marknadsvärde eller marknadsvärdesminskning.

Den 1 augusti 2010 trädde flera ändringar av ersättningsreglerna i expropriationslagen i kraft. Bland annat infördes det ovan omnämnda schabloniserade påslaget. Vidare avskaffades en begränsningsregel för ersättningen (den s.k. presumptionsregeln) samt en möjlighet att göra avdrag från ersättningen (s.k. toleransavdrag). En grundläggande avsikt med ändringarna var att stärka fastighetsägarnas ställning i ersättningshänseende och att därigenom stärka äganderätten.

Beredningsunderlaget för lagändringarna utgjordes av bl.a. slutbetänkandet Nya ersättningsbestämmelser i expropriationslagen, m.m. (SOU 2008:99) från Utredningen om expropriationsersättning. I betänkandet konstaterades bl.a. att det sedan expropriationslagens tillkomst har skett en förskjutning från att den ianspråktagande parten är ett offentligt rättssubjekt till att den numera i många fall är ett privat rättssubjekt. I vissa sådana fall finns ett vinstintresse bakom tvångsförfogandet även om den ursprungliga grundtanken med expropriationen kvarstår, dvs. att olika slag av samhällsintressen ska tillgodoseas. Enligt utredningen förekommer s.k. frivilliga uppgörelser om överlåtelse och upplåtelse av egendom i mycket stor omfattning och då utan att reglerna om tvångsförfogande direkt tillämpas. Ersättningarna är i dessa fall generellt högre i de frivilliga uppgörelserna.

Pågående utredning om vinstfördelning vid expropriation

I mars 2011 tillsatte regeringen en särskild utredare (f.d. lagmannen Jan Alvå) med uppdrag att föreslå en ordning för vinstfördelning vid expropriation och andra sådana förfoganden (dir. 2011:20). Med vinstfördelning avses en särskild ersättning till den fastighetsägare vars fastighet tas i anspråk för vinstdrivande verksamhet. Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2012.

Civilutskottet om expropriationslagens ersättningsbestämmelser

I december 2011 behandlade civilutskottet motioner om expropriationslagens ersättningsbestämmelser (bet. 2011/12:CU9). Utskottet avstyrkte då aktuella motioner med hänvisning till att nya ersättningsregler gällde sedan en kort tid tillbaka och att frågor om vinstfördelning var under utredning. Civilutskottet ansåg enhälligt att riksdagen borde avvakta erfarenheterna av hur de nya reglerna skulle komma att tillämpas liksom det kommande utredningsförslaget innan närmare överväganden gjordes om frågor som gällde expropriation.

Kronoandel

I motion 2011/12:N232 (SD) tas det s.k. kronoandelsbegreppet upp. Kronoandel infördes i 1938 års gruvlag (1938:314) och innebar att den rätt till hälftenandel i gruvföretag som fastighetsägaren enligt den tidigare lagstiftningen varit berättigad till – jordägarandelen – överflyttades till staten. Ett av de bärande motiven för införandet av systemet med kronoandel var behovet av samhällsinflytande över gruvnäringen. Systemet med kronoandel avskaffades 1993 (prop. 1992/93:238, bet. 1992/93:NU33). Utskottet ansåg bl.a. att ett slopande av kronoandelsinstitutet skulle främja prospekteringen i landet och därmed bidra till utvecklingen av en livskraftig mineralindustri.

Stadsomvandlingarna i Kiruna och i Malmberget

Sedan malmbrytningen startade i Kiruna i slutet av 1800-talet har staden påverkats av denna. I oktober 2008 beslutade LKAB:s styrelse om en ny huvudnivå för järnmalmsgruvan i Kiruna. Året dessförinnan hade Bergsstaten gett LKAB tillstånd för bearbetning av en ny malmkropp i Malmberget och för en ny huvudnivå. Utvinningen innebär att fastigheter i Malmberget påverkas av deformationer och sättningar i marken. LKAB har slutit avtal med berörda fastighetsägare om flytt eller inlösen av husen.

Sedan 2005 finns den s.k. Malmfältsgruppen. Gruppen är ett högnivåforum för dialog i övergripande frågor som rör gruvnäringens tillväxt i Malmfälten och de förändringar som kan bli aktuella i Kiruna, Malmberget och Pajala. Malmfältsgruppen leds av näringsminister Annie Lööf. I övrigt deltar företrädare för Regeringskansliet, berörda kommuner, myndigheter, företag och organisationer och andra intressegrupper. Inom Regeringskansliet finns en interdepartemental arbetsgrupp (IDA-grupp) med uppgift att koordinera samarbete och effektiv handläggning inom Regeringskansliet av ärenden med anknytning till gruvverksamhet och planerade investeringar i Kiruna, Gällivare och Pajala kommuner.

Konsekvenserna för enskilda personers situation och egendom av beslut som fattas med anledning av gruvinvesteringar i berörda kommuner hanteras bl.a. inom ramen för den lagstiftning som kommunerna, de statliga myndigheterna, Regeringskansliet och företagen har att följa. Möjligheter till samråd i planeringsprocesser, kostnadsansvar och ersättningsanspråk hanteras successivt i enlighet med aktuell lagstiftning.

Genom bl.a. aktiebolagslagen (2005:551), bolagsordningen, statens ägarpolicy, Svensk kod för bolagsstyrning och regeringens riktlinjer har LKAB ett stort ansvar i samband med stadsomvandlingen. Staten utövar ett aktivt ägande gentemot LKAB som bl.a. inkluderar ett hållbart miljömässigt och socialt ansvarstagande. Huvudansvaret för det statliga ägandet av företaget ligger sedan 2011 på Finansdepartementet. Tidigare låg det på Näringsdepartementet.

När det gäller situationen i Malmberget, som tas upp i en av motionerna, bör noteras att lagstiftningen är utformad på ett sådant sätt att de som bor utanför det område som är ianspråktaget för gruvdrift får tåla de

störningar som uppstår, så länge de villkor som har satts upp av miljödomstolen kan hållas av LKAB. Kommunen och LKAB försöker att hitta lösningar där man genom planläggning och markanvisning från Bergsstaten ska kunna utvidga gruvområdet. Ett beslut om markanvisning bör bygga på överenskommelser mellan LKAB och fastighetsägarna om ersättning för intrång eller förvärv av fastigheterna. Saknas överenskommelser prövar bergmästaren behovet av marken för gruvdriften och vilken ersättning som ska betalas. Det är då alltid fastighetsägarna som avgör om de vill sälja fastigheten eller om ersättningen i stället ska avse skador och intrång. Endast bergmästaren kan besluta om förfoganderätt över marken för gruvdrift. Kommunen kan genom bestämmelserna i plan- och bygglagen besluta om annat markutnyttjande och då vara den som ska svara för ersättningen.

LKAB har löst hittillsvarande fastighetsfrågor genom frivilliga förvärv. För ändamålet anlitar bolaget oberoende fastighetsvärderare som bedömer husets skick och fastighetspriserna på orten. Bolaget säger sig därmed agera i linje med expropriationslagens lydelse om att ersättningen ska motsvara marknadsvärdet för ett likvärdigt boende på orten. Om den koncession som föranlett markanvisningen har meddelats efter den 31 juli 2010 ska dessutom det tidigare beskrivna tillägget om 25 procent utgå. Fastighetsvärderingen ligger sedan till grund för en förhandling mellan LKAB och säljaren. I de fall man inte kan göra en normal fastighetsvärdering (t.ex. för s.k. specialbyggnader som kommunala fastigheter, sjukhus, skolor, stadshus etc.) tillämpar LKAB återanskaffningsvärdet och ersätter byggnadens funktion.

När överenskommelser finns med samtliga berörda fastighetsägare i området kan bolaget ansöka om markanvisning hos Bergsstaten enligt 9 kap. minerallagen. Mark inom eller utom koncessionsområdet som hotas av ras eller dylikt kan också anvisas. Om en överenskommelse inte har kunnat träffas mellan bolaget och berörda fastighetsägare är det upp till bergmästaren att avgöra områdets avgränsning och ersättningsnivåer.

Boverkets uppdrag i Malmfälten

Boverket fick 2006 (med förnyad inriktning 2008) i uppdrag av regeringen att följa och stödja utvecklingen inom fysisk planering och byggande i Gällivare och Kiruna kommuner (Malmfälten). Uppdraget slutredovisades i december 2009.

I likhet med vad som sägs i motion 2011/12:N392 (M) noterade myndigheten den särskilda problematik som råder i de regioner där nybyggnadskostnaden överstiger marknadsvärdet för den färdigställda ersättningsbyggnaden. Där har fastighetsägaren ingen möjlighet att vid en vidareförsäljning få ut skillnaden mellan ersättningsbelopp och nybyggnadskostnaden.

Vidare ansåg myndigheten att en översyn av minerallagen borde övervägas så att de långsiktiga konsekvenserna av en mineralutvinning tydliggörs och regleras redan i samband med behandlingen av en ansökan om bearbetningskoncession. Boverket ansåg också att man bör överväga ett förtydligande av minerallagen så att det klart framgår att en bearbetningskoncession bör omfatta hela det område där man kan förvänta sig väsentlig markpåverkan.

KTH:s arbete med stadsomvandlingarna i Malmfälten

Kungliga tekniska högskolan (KTH) har inlett ett FoU-projekt om stadsomvandlingen i Gällivare och Kiruna. Projektet genomförs i samarbete med Gällivare och Kiruna kommuner samt LKAB.

Inom ramen för forskningsprojektet kommer f.d. fastighetsrådet Anders Dahlsjö att utreda de ersättningsrättsliga konsekvenserna för fastighetsägare och rättighetshavare när fastigheter tas i anspråk (inlöses) med stöd av minerallagen. Det gäller exempelvis fall då marknadsvärdet för en nyuppförd villa kan antas understiga dess produktionskostnader och sådana fall då den befintliga hyresnivån understiger bruksvärdeshyran som i sin tur understiger en kostnadsbaserad hyra för nyproducerade flerfamiljshus.

Avsikten är att forskningsprojektet ska redovisas hösten 2012. Därefter tas ställning till en eventuell fortsättning.

Utskottets ställningstagande

Betydelsen av och tillgången till råvaror står högt på den politiska dagordningen över hela världen. Sverige är en framstående gruvnation och svarar bl.a. för mer än 90 procent av järnmalmproduktionen inom EU. Samtidigt finns det en ansevärd potential för ytterligare fynd och utvinning av malmer och kritiska mineral som bl.a. behövs för produktion och utveckling av högteknologiska och alternativa produkter. Några av de största industriinvesteringarna i vårt land görs i dag inom gruvnäringen. Detta bidrar till nya jobb, tillväxt och utveckling.

I likhet med vad utskottet har uttryckt vid flera tidigare tillfällen finns det således all anledning att lyfta fram betydelsen av goda villkor för den svenska mineralindustrin. Samtidigt vill utskottet påminna om att riksdagen – på utskottets förslag – genom ett tillkännagivande till regeringen våren 2011 initierade en översyn av minerallagen som syftar till att markägare och kommuner med ökad tydlighet och effektivitet får tidig information om vad en prospektering avser och hur den ska genomföras. En utredare har sedermera fått regeringens uppdrag att genomföra en översyn i linje med utskottets förslag. Utredningen ska presentera sitt resultat senare under våren 2012.

Goda villkor för industrin innebär inte att de gruvindustriella landvinningarna får göras på ett ohållbart sätt. Miljömässig hållbarhet garanteras genom att miljöbalkens bestämmelser tillämpas parallellt med mineralla-

gen. Försiktighetsprincipen ska gälla. Utskottet framförde så sent som våren 2011 uppfattningen att gällande ordning för miljöprövningar fungerar väl i så måtto att de svenska mineralresurserna kan tas till vara på ett effektivt och miljömässigt hållbart sätt. Till detta kan också fogas att staten som ägare av det största svenska gruvbolaget, LKAB, förväntas ta tydligt ansvar för att den pågående utvidgningen av gruvverksamheten bedrivs på ett hållbart sätt. Detta innefattar då även social hållbarhet i betydelsen att de med utvidgningen förknippade stadsomvandlingarna i Kiruna och Malmberget – som tas upp i motion 2011/12:N392 (M) – genomförs på ett acceptabelt sätt. Den KTH-studie som under innevarande år bl.a. ska belysa stadsomvandlingarnas konsekvenser för fastighets- och bostadsmarknaden i Gällivare och Kiruna kan väntas bidra med ett betydelsefullt underlag när det gäller frågan om huruvida gruvutvidgningen i de berörda kommunerna genomförs på ett socialt hållbart sätt och utan att enskilda drabbas ekonomiskt. I sammanhanget vill utskottet även erinra om att expropriationslagens ersättningsregler – som det hänvisas till i minerallagen – har ändrats 2010. En grundläggande avsikt med ändringarna var att stärka fastighetsägarnas ställning i ersättningshänseende och att därigenom stärka äganderätten.

När det gäller den typ av ersättningsfrågor som tas upp i motion 2011/12:N232 (SD) hänvisar utskottet till att frågor om vinstfördelning i samband med expropriation för närvarande utreds. Utskottet anser inte att det finns skäl för riksdagen att göra några justeringar av den i minerallagen reglerade s.k. mineralersättningen innan den nyssnämnda utredningen har slutfört sitt arbete och regeringen har tagit ställning till eventuella förslag på detta område.

Med det anförda avstyrker utskottet samtliga motioner i avsnittet i berörda delar.

Uranprospektering och uranbrytning

Utskottets förslag i korthet

Förslag om ett moratorium mot uranprospektering och om en kommunal vetorätt mot sådan prospektering avslås av riksdagen. Utskottet anser bl.a. att begränsningar i möjligheterna att prospektera efter uran avsevärt kommer att hämma förutsättningarna att finna andra brytvärda mineral. Vidare påminner utskottet om att det pågår en översyn av minerallagen som syftar till att markägare, sakägare och kommuner med ökad tydlighet och effektivitet ska få tidig information om vad en prospektering avser och hur den ska genomföras.

Riksdagen avslår även motioner om ett förbud mot uranbrytning. Utskottet hänvisar till att uranbrytning redan kringgärdas av strikta miljörestriktioner, och att brytningen kräver tillstånd. Ett sådant tillstånd kan inte fås med mindre än att det aktuella projektet har tillåtlighetsprövats av regeringen och att fullmäktige i den berörda kommunen har tillstyrkt brytningen.

Jämför reservationerna 3 (MP), 4 (V), 5 (MP, V) och 6 (S, MP, V) samt särskilt yttrande (MP).

Motionerna

Uranundersökningarna i Jämtlands län är mycket omfattande och det finns, enligt vad som anförs i motion 2011/12:N332 (S), en stor oro för att uranbrytning kan komma till stånd där. Motionärerna anser att ett beslut om uranbrytning är för viktigt för att läggas på kommunal nivå och menar att det därför krävs lagstiftning som förbjuder uranbrytning.

I motion 2011/12:N470 (M) slås det fast att Sverige är det land i Europa som bedöms ha de största tillgångarna på uran. Detta gör uranprospektering och uranbrytning intressant för både nationella och internationella företag. Då staten står för de långvariga miljökonsekvenserna av en eventuell uranbrytning bör vinsterna från sådan brytning gå till staten. Detta hindrar inte att privata bolag kan stå för själva driften. Enligt motionärerna bör regeringen undersöka möjligheten att låta de huvudsakliga vinsterna från eventuell uranbrytning komma staten till del genom en statlig uranfond.

I Miljöpartiets kommittémotion 2011/12:N259 konstateras det att uranbrytning innebär påtagliga miljö- och hälsorisker och att efterfrågetrycket på uran ökar. Vidare refererar motionärerna underlag som indikerar att det finns brister i prövningarna av ansökningar om prospekteringstillstånd och bearbetningskoncessioner. Sammantaget är det motionärernas uppfattning att lagstiftningen och den juridiska prövningen inte är en garant mot miljöskadlig uranbrytning. För att garantera att uranbrytning inte ska ske är det enda tydliga handlingsalternativet ett lagstiftat förbud. Därför bör riksdagen

gen tillkännage för regeringen som sin mening att frågan om ett lagstiftat uranbrytningsförbud bör utredas. I väntan på denna utredning bör ett moratorium för uranprospektering införas.

I motion 2011/12:N417 (MP) ges en utförlig bakgrund till varför motionären anser att uranbrytning bör vara förbjuden i Sverige. Det konstateras bl.a. att gruvavfall kan ge problem med spridning av försurande ämnen, tungmetaller m.m. och att den värsta formen av dessa föroreningar uppkommer vid brytning av just uran. Då det är lokalsamhället och den lokala miljön som står på spel när mineralfyndigheter exploateras är det, enligt motionärerna, rimligt att kommunerna redan vid provborrning ges möjlighet att säga nej och stoppa försök att kartlägga vad som finns under kommunens yta. Riksdagen bör genom ett tillkännagivande framföra att en kommun, utan nationella hänsyn, ska kunna besluta om förbud mot prospektering för uranbrytning.

Vissa kompletterande uppgifter

Uranfyndigheter m.m.

Uran förekommer i jordskorpan och är ofta associerat med andra metaller såsom järn, koppar, guld och den typ av sällsynta jordartsmetaller som har omnämnts ovan. Strålningsegenskaperna i berggrunden används i samband med prospektering. Uran kan sägas visa vägen till andra fyndigheter.

I Sverige förekommer uran i många områden, såväl i urberg som i yngre bergarter. Mineraliseringar med uran har iakttagits i bl.a. Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Skåne och Östergötlands län samt på Öland, i Västergötland och i Närke. I Ranstad vid Billingen i Västergötland utvanns totalt ca 200 ton naturligt uran under perioden 1965–1969.

I statistik över världens brytvärda uranreserver anges Sveriges andel till mindre än 1 procent. De största uranreserverna finns i Australien, Kazakstan och Ryssland. Sverige nämns inte bland de 15 länder som har de största reserverna. Halterna av uran i den svenska berggrunden är dessutom väsentligt lägre än i de stora uranproducerande länderna. Generellt sett är de kända svenska tillgångarna därför ekonomiskt mindre brytvärda. Världsmarknadspriserna på uran, säkerhetsläget, infrastrukturen och det aktuella opinionsläget är utöver uranhalten exempel på faktorer som kan påverka företags intresse för att prospektera efter uran. Även förutsättningarna för att kunna utvinna andra värdefulla mineral samtidigt som eventuell uranutvinning kan påverka intresset.

Vid ingången av 2012 fanns det enligt mineralrättsregistret 24 gällande undersökningstillstånd där uran har angetts som förstahandsintresse. Ett undersökningstillstånd som har beviljats för ett mineral gäller emellertid även för övriga mineraler, med undantag för olja, gasformiga kolväten och diamant där tillståndet bara gäller för det ämne som har angetts i ansökan. Det angivna förstahandsintresset i en ansökan avspeglar därför inte nödvändigtvis den faktiska verksamheten.

Lagstiftning kring uranprospektering

Som har beskrivits ovan krävs det enligt minerallagen tillstånd för prospektering (undersökningstillstånd). Kommuner har inte någon vetorätt när det gäller undersökningstillstånd. Om tillståndet gäller alunskiffer (en bergart som är rik på uran), olja, gasformiga kolväten eller diamant, ges kommunen dock alltid tillfälle att yttra sig. Enligt 16 § mineralförordningen (1992:285) ska bergmästaren dessutom begära in ett yttrande från kommunen när det är fråga om medgivande till undersökningsarbete inom ett område med detaljplan eller områdesbestämmelser enligt plan- och bygglagen. När det gäller övriga ansökningar skickas inte information till de berörda kommunerna.

Oavsett vilka mineral det gäller får kommunen alltid en kopia av bergmästarens beslut. Bergmästarens beslut om undersökningstillstånd kan överklagas av markägaren och övriga kända sakägare (viss ledning finns i 6 § mineralförordningen). Beslutet innebär endast att den som fått tillståndet har ensamrätt att undersöka marken; markägaren och andra sakägare får tåla att undersökning sker på de villkor som gäller i övrigt.

Undersökningsarbete kan vara av mycket skiftande omfattning och karaktär. Det kan t.ex. bestå av seismiska, radioaktiva, magnetiska eller elektriska mätningar, geologiska undersökningar, diamantborrning, provtagning, provdikesgrävning, borttagande av jord och sprängning. Typen av undersökningsarbete och områdets karaktär är avgörande för om det krävs anmälan till länsstyrelsen eller kommunen eller om tillstånd fordras enligt miljöbalken.

Som har redovisats tidigare i detta betänkande framgår det av 9 kap. 6 § andra stycket miljöbalken att den berörda tillsynsmyndigheten kan förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd – även om ett sådant tillstånd normalt inte behövs – om verksamheten medför en risk för betydande föroreningar eller andra betydande olägenheter för människors hälsa eller miljön.

Undersökningsarbete får inte bedrivas utan medgivande av länsstyrelsen inom områden som omfattas av miljöbalkens särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten för vissa områden i landet (4 kap. miljöbalken). Det gäller bl.a. i s.k. obrutet fjäll enligt 4 kap. 5 § miljöbalken. I andra fall, exempelvis inom 200 meter från bostadsbyggnader, kan bergmästarens medgivande fordras. I många fall krävs även tillstånd enligt andra lagar, t.ex. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. eller terrängkörningslagen (1975:1313). Noteras bör också att det i 2 kap. miljöbalken finns allmänna hänsynsregler som är tillämpliga vid undersökningsarbete enligt minerallagen. Om undersökningsarbete kan utföras på olika sätt eller med olika metoder ska tillståndshavaren välja det utförande som minimerar skadan på miljön. Den s.k. försiktighetsprincipen gäller för all verksamhet och alla åtgärder som omfattas av miljöbalkens tillämpningsområde.

Principen innebär att förebyggande åtgärder och andra försiktighetsmått ska vidtas så snart det kan befaras att en viss åtgärd skulle kunna utgöra en olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Om uranhalten i det material som hanteras överstiger 200 gram per ton, krävs som huvudregel tillstånd från Strålsäkerhetsmyndigheten enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen) och motsvarande förordning. Strålsäkerhetsmyndigheten har dock i föreskrifter som trädde i kraft den 1 februari 2009 undantagit tillståndsplikt för hantering av material som förekommer i naturen och som innehåller kärnämne (t.ex. uran), om hanteringen inte avser utvinning av kärnämne ur malmer eller annat råmaterial. Det betyder att uranprospektering är undantagen från bestämmelserna i kärntekniklagen. Däremot tillämpas strålskyddslagen (1988:220) vid prospektering efter uran.

Innan undersökningsarbetet får påbörjas måste prospektören enligt 3 kap. 5 § minerallagen upprätta en arbetsplan som sakägarna (enskilda markägare och andra sakägare som t.ex. arrendatorer och innehavare av servitut) har rätt att invända mot. Om invändningar har framställts får tillståndshavaren begära att bergmästaren prövar om arbetsplanen kan fastställas.

Prospektörerna måste betala ersättningar till markägare och innehavare av särskild rätt för skador och intrång till följd av undersökningsarbetet. Innan arbetena påbörjas ska prospektörerna ställa säkerhet för denna ersättning.

Lagstiftning kring uranbrytning

I Sverige får uranbrytning inte ske utan tillstånd utfärdade enligt minerallagen, miljöbalken och kärntekniklagen. En miljökonsekvensbeskrivning ska bifogas en ansökan enligt samtliga tre lagar.

I ärenden om beviljande av koncession ska 3 och 4 kap. miljöbalken tillämpas. I dessa kapitel finns bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden, bl.a. områden av riksintresse. Reglerna innebär att områden som har ett särskilt nationellt intresse inte ska tas i anspråk för andra ändamål innan frågan om den långsiktiga lämpligheten har klarlagts. Områden av riksintresse för ett antal angivna ändamål ska enligt bestämmelserna skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra eller skada ändamålen.

Tillstånd enligt minerallagen att få bearbeta en uranfyndighet (bearbetningskoncession) meddelas av bergmästaren. Enligt 8 kap. 2 § minerallagen ska ärenden om beviljande av bearbetningskoncession hänskjutas till regeringen för prövning, om bergmästaren bedömer frågan om koncession vara särskilt betydelsefull ur allmän synpunkt. Bergmästaren utreder frågan och bifogar ett eget yttrande i de ärenden som hänskjuts till regeringen för prövning.

Som har nämnts i det föregående krävs det enligt förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd vanligen tillstånd från miljödomstolen för gruvdrift eller gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol. Enligt 17 kap. 1 § miljöbalken ska anläggningar för brytning, bearbetning eller anrikning av uranhaltigt material dessutom tillåtlighetsprövas av regeringen.

Tillåtlighetsprövningen gäller övergripande frågor om lokalisering, art och omfattning samt frågor om verksamhetens effekter på markanvändning och miljö, energi, transporter m.m. De bedömningar som ska göras är ytterst politiska ställningstaganden där det framstår som naturligt att regeringen har det avgörande inflytandet över huruvida verksamheten ska få komma till stånd eller inte. I samband med prövningen kan regeringen besluta om särskilda villkor för att tillgodose även allmänna intressen. Regeringens beslut är bindande för den ordinarie tillståndsmyndigheten. Denna kan alltså inte avslå en ansökan om tillstånd till en verksamhet som regeringen vid prövning enligt 17 kap. miljöbalken har funnit tillåtlig. Den kan inte heller bifalla en ansökan om tillstånd som regeringen vid prövningen har funnit otillåten. Regeringens beslut i tillåtlighetsfrågan omfattas av lagen (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut, vilket innebär att Högsta förvaltningsdomstolen efter ansökan om rättsprövning prövar om regeringens avgörande strider mot någon rättsregel.

Enligt 17 kap. 6 § miljöbalken får regeringen tillåta verksamheten endast om kommunfullmäktige i den kommun där en uranfyndighet ska bearbetas har tillstyrkt detta. Någon möjlighet för regeringen att tillåta uranbrytning mot kommunens vilja finns därmed inte. Det är alltså här som det kommunala vetot i uranbrytningsfrågor är lagfäst.

För drift av en anläggning för utvinning av ett kärntekniskt ämne krävs tillstånd enligt kärntekniklagen. Frågan om tillstånd enligt denna lag för uranbrytning prövas också av regeringen. Denna prövning sker parallellt och samordnat med tillåtlighetsprövningen enligt miljöbalken. Strålsäkerhetsmyndigheten bereder ärendet och överlämnar med ett eget yttrande handlingarna i ärendet till regeringen.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2011 tog riksdagen senast ställning till motioner om uranprospektering och uranbrytning (bet. 2010/11:NU14). Flera av de motioner som då behandlades har i snarlik form väckts även i år. Samtliga då aktuella motioner avstyrktes i berörda delar. När det gällde uranbrytning anförde utskottet bl.a. att en ansökan om tillstånd för eventuell uranbrytning ska tillåtlighetsprövas av regeringen, att kommuner har vetorätt mot brytning av uran och att sådan brytning kringgärdas av strikta miljörestriktioner. Utskottet ansåg att bestämmelserna på detta område är tillfyllest och såg därför inga skäl att skärpa dem ytterligare genom att införa ett generellt förbud mot uranbrytning. I en reservation (S, MP, V) framfördes uppfatt-

ningen att regeringen genom ett tillkännagivande borde uppmanas att återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att uranbrytning blir förbjuden i Sverige.

Beträffande motionsyrkanden om ett ökat lokalt inflytande i samband med prospektering efter uran framhöll utskottet att det har behandlat dylika frågor vid åtskilliga tillfällen under de senaste åren. Vid dessa tillfällen har utskottet bl.a. konstaterat att prospektering som i någon utsträckning omfattar uran är värdefull då den kan öka möjligheterna att finna andra brytvärda mineral. Vidare har utskottet påpekat att en vetorätt mot uranprospektering i praktiken skulle vara utan betydelse då det ofta är oundvikligt att finna uran när man söker efter andra mineral. När det gäller de miljöargument som förs fram mot uranprospektering ansåg utskottet att den befintliga miljölagstiftningen säkerställer att prospekteringsverksamheten sker på ett sätt som inte äventyrar människors hälsa eller naturmiljön.

Vidare hänvisade utskottet till det ovan refererade initiativet till en översyn av minerallagen som syftar till att markägare och kommuner med ökad tydlighet och effektivitet får tidig information om vad en prospektering avser och hur den ska genomföras. Utskottet konstaterade att dylik information torde vara av särskilt stort värde när det gäller prospektering som inbegriper uran. Samtliga motionsyrkanden avstyrktes i berörda delar. I en reservation (MP, V) förordades en kommunal vetorätt mot uranprospektering.

Interpellationssvar om uranbrytning

I oktober 2011 besvarade näringsminister Annie Lööf en interpellation (ip. 2011/12:26) från Jonas Sjöstedt (V) om statsrådet avser att verka för att regeringens ståndpunkt ska vara att uranbrytning ska förbjudas i Sverige och om hur regeringen skulle ställa sig till en ansökan om uranbrytning som uppfyller samtliga miljökrav.

Näringsministern konstaterade att det finns en omfattande tillståndsprocess för uranbrytning som regeringen är bunden av. Ministern betonade att det är regeringens uppfattning att regelverket för hantering och utvinning av mineral är starkt och tydligt. Hon ansåg att lagstiftningen både ger möjligheter till utveckling av nödvändiga kunskaper om vad som finns i vår berggrund och ställer skarpa krav – inte minst miljömässigt – på vad som ska uppfyllas i en tillståndsprocess. Alla ansökningar som kommer in avser regeringen att behandla med respekt och i enlighet med gällande lagstiftning.

I januari 2012 besvarade näringsminister Lööf en fråga om uranbrytning under riksdagens frågestund. Frågeställare var Lise Nordin (MP). Näringsministern konstaterade att Centerpartiet är emot uranbrytning och att hon kommer att arbeta i regeringen för att få upp frågan på bordet. Eventuella förslag presenteras sedan i form av propositioner och inte genom att bifalla riksdagsmotioner om ett uranbrytningsförbud.

Utredning om lagstiftningen på kärnteknik- och strålskyddsområdet

I december 2008 beslutade regeringen om direktiv för en översyn av lagstiftningen på kärnteknik- och strålskyddsområdet (dir. 2008:151). Före detta chefsjuristen vid Statens kärnkraftinspektion Ingvar Persson utsågs till särskild utredare. Syftet med översynen var att förenkla och effektivisera bestämmelsernas struktur och uppbyggnad utan att samhällets krav på säkerhet och strålskydd eftersätts. I februari 2011 överlämnade utredningen sitt slutbetänkande Strålsäkerhet – gällande rätt i ny form (SOU 2011:18) till dåvarande miljöministern Andreas Carlgren. Enligt budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:1 utg.omr. 20) har betänkandet varit ute på remiss, och ärendet bereds nu vidare inom Regeringskansliet. Regeringen avser att återkomma till riksdagen i denna fråga.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottet tar inledningsvis ställning till motioner där motionärerna efterfrågar begränsningar av möjligheterna att prospektera efter uran. Därefter behandlar utskottet motionsyrkanden som gäller förbud mot uranbrytning.

Moratorium mot uranprospektering

Den svenska berggrunden är rik på värdefulla mineral, och kunskaper om dessa förekomster är en tillgång på många olika sätt. Utskottet vänder sig – liksom det har gjort vid åtskilliga tillfällen under de senaste åren – mot alla förslag om att begränsa möjligheterna att utvidga denna kunskap ytterligare. En inskränkning av detta slag skulle också avsevärt hämma förutsättningarna att finna andra brytvärda mineral. Vidare skulle ett ”kunskapsuppbyggnadsförbud” riktat mot just uranprospektering i praktiken vara utan betydelse då det i normala fall är mer eller mindre oundvikligt att även finna uran i samband med att man söker efter andra mineral. Ett mer långtgående förbud mot prospektering efter sådana värdefulla mineral som kan förekomma samtidigt med uran vore orimligt och negativt för mineralprospekteringen i Sverige och därmed även för möjligheterna till en fortsatt utveckling av en livskraftig gruvindustri i vårt land.

Med det anförda avstyrks motion 2011/12:N259 (MP) i berörd del.

Kommunalt veto mot uranprospektering

Fördjupade kunskaper om den svenska berggrunden är eftersträvansvärt av flera skäl. Under förutsättning att prospektering efter såväl uran som andra mineraler sker inom ramen för gällande lagstiftning finns det, enligt utskottets uppfattning, inte några skäl till att låta verksamheten omfattas av en kommunal vetorätt. Såväl prospektering efter som brytning av uran omgärdas redan i dag av särskilt strikta miljörestriktioner.

Utskottet vill även erinra om att det pågår en översyn av minerallagen som syftar till att markägare, sakägare och kommuner med ökad tydlighet och effektivitet ska få tidig information om vad en prospektering avser och hur den ska genomföras. När det gäller prospektering som inbegriper uran torde denna information vara av särskilt stort värde. Prospekteringsföretagen har vidare ett stort eget ansvar för hur deras verksamhet uppfattas och tolereras av kringboende. En dialog innebär både möjligheter, utmaningar och ansvar för samtliga inblandade. Utredningen ska också kartlägga och analysera hur reglerna för arbetsplaner i minerallagen har fungerat sedan de infördes 2005 och vid behov föreslå bestämmelser som behövs för att effektivisera syftet med arbetsplanerna. Utskottet anser inte att den här aktuella motionen ger riksdagen anledning att agera innan den nyssnämnda översynen har presenterats och regeringen har getts möjlighet att ta ställning till eventuella förslag.

Med det anförda avstyrks motion 2011/12:N417 (MP) i berörd del.

Uranbrytning

Näringsutskottet har vid åtskilliga tillfällen under de senaste åren uttalat sin uppfattning i frågan om huruvida brytning av uran ska vara tillåten i Sverige. Utskottet anser inte att det som i år har anförts i motioner på detta tema har tillfört någon information som föranleder utskottet att ompröva sin ståndpunkt. Således ser utskottet inga skäl att skärpa bestämmelserna på detta område ytterligare genom att införa ett generellt förbud mot uranbrytning. Uranbrytning kringgärdas redan av strikta miljörestriktioner, och brytningen kräver tillstånd. Ett sådant tillstånd kan inte fås med mindre än att det aktuella projektet har tillåtlighetsprövats av regeringen och att fullmäktige i den berörda kommunen har tillstyrkt brytningen. De påståenden om indikationer på brister i provningarna som refereras i motion 2011/12:N259 (MP) kan, enligt utskottets uppfattning, inte ligga till grund för ett riksdagsuttalande. Utskottet förutsätter dessutom att regeringen tillhandahåller nödvändiga resurser för de aktuella provningarna och – om så inte är fallet – vidtar de åtgärder som behövs för att undanröja eventuella brister. I sammanhanget bör noteras att varken Bergsstaten, miljödomstolarna eller regeringen har tagit ställning till någon ansökan om tillstånd för att bryta uran då någon sådan ansökan inte har inkommit sedan brytningen i Ranstad på 1960-talet.

Med det anförda avstyrks motionerna 2011/12:N332 (S) och 2011/12:N259 (MP). Den sistnämnda motionen avstyrks i berörd del. Även motion 2011/12:N407 (M) om en statlig uranfond avstyrks.

Program för gruv- och mineralindustrin

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller en motion (S) om att regeringen ska ta fram ett program för en sammanhållen gruv- och mineralindustri i samverkan med näringen och den akademiska världen.

Jämför reservation 7 (M, FP, C, KD).

Motionen

Gruvindustrin har varit viktig för Sveriges utveckling ända sedan medeltiden, sägs det i motion 2011/12:N225 (S). De svenska tillgångarna är också avgörande för Europas mineralförsörjning. Bara LKAB står i dag för mer än 90 procent av Europas järnmalmsproduktion. Mot denna bakgrund och med beaktande av den stora efterfrågan på världsmarknaden finns det, enligt motionären, skäl att känna oro inför avsaknaden av politiska initiativ när det gäller gruvnäringens fortsatta utveckling. Motionären vill att regeringen tar ett samlat initiativ till ett program för gruv- och mineralindustrin i samverkan med näringen och akademien.

Vissa kompletterande uppgifter

I regleringsbrevet för 2011 fick SGU i uppdrag att föreslå hur arbetet med en svensk mineralstrategi bör läggas upp. Myndigheten rapporterade uppdraget till regeringen den 31 mars 2011 i promemorian En kraftfull svensk mineralstrategi – inriktning, innehåll, uppläggning av arbeten.

I budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:1 utg.omr. 24) säger regeringen att den har för avsikt att ta fram en mineralstrategi med tydliga och uppföljbara mål. Strategin bör vara väl sammanhållen och starkt förankrad hos intressenterna. Som ett led i detta arbete avsätter regeringen 30 miljoner kronor årligen under en fyraårsperiod för en satsning på kvalificerad mineralinformation m.m. Man aviserar också att SGU ska ges ansvar för att tillsammans med industrin och övriga myndigheter löpande analysera och följa arbetet med att utveckla den svenska gruvnäringen.

Enligt uppgift från Näringsdepartementet i januari 2012 pågår arbete med att utforma tidsplan, upplägg och förankring av det fortsatta arbetet med strategin.

Vidare kan nämnas att SGU har inrättat en ny enhet inom myndighetens mineralresursavdelning för att arbeta med de uppgifter SGU får inom ramen för den svenska mineralstrategin. Till enhetens uppgifter hör bl.a. att stärka kontakterna mellan industri, forskning och myndigheter i utvecklingsländer och i Sverige. Vidare kommer SGU:s verksamhet vid Mineralinformationskontoret i Malå att förstärkas.

Utskottets ställningstagande

Den svenska gruvindustrin är en viktig näring för EU, Sverige och – inte minst – de delar av landet där utbudet av arbetstillfällen i övrigt är begränsat. Samtidigt innebär gruvbrytningen stor påverkan på omgivningen. Den globala efterfrågan på mineraler och metaller väntas vara fortsatt hög inom en överskådlig framtid. Utskottet anser att det nu är hög tid för regeringen att agera för att gruvnäringen ska kunna möta både det ökade intresset för mineraler och metaller i Sverige och moderna miljökrav. Den mineralstrategi som har aviserats kan säkerligen bidra i någon mån till den fortsatta utvecklingen, men enligt utskottets uppfattning behövs en mer ambitiös ansats än den som hittills har skisserats. Utan aktiv politisk medverkan riskerar vi att missa en uppenbar potential till ökad sysselsättning och en långsiktigt hållbar utveckling. Gruvindustrins betydelse för den svenska ekonomin, den stora internationella efterfrågan och svenskt miljökunnande är viktiga skäl för att stödja gruvindustrins vidareutveckling.

Utskottet instämmer därför i det som sägs i motion 2011/12:N225 (S) om att regeringen bör ta fram ett program för en sammanhållen gruv- och mineralindustri i samverkan med näringen och den akademiska världen. En förebild för det svenska programarbetet kan vara det handlingsprogram som har utarbetats i Finland.

För att programmet ska bli framgångsrikt anser utskottet att det är ett antal frågeställningar som måste lyftas fram och hanteras på ett effektivt sätt. Bland dessa märks betydelsen av en väl fungerande infrastruktur – i huvudsak järnväg – som kan hantera de ansenliga godsmängder som gruv- och mineralindustrin genererar. I dagsläget förefaller just järnvägskapaciteten i många fall vara en högst begränsande faktor för branschens fortsatta utveckling.

En annan central fråga att belysa är effektiviteten i de tillståndsprocesser som kringgärdar bl.a. nya gruvetableringar eller återstart av nedlagda gruvor. Det är självfallet viktigt att rådande miljörestriktioner ska tillämpas, men utskottet anser det vara mycket bekymmersamt att tillståndshandläggningen tenderar att bli mycket utdragen i tiden. Berörda tillståndsgivare måste med bibehållen rättssäkerhet effektivisera sina processer för att gruv- och mineralindustrin inte ska missa det ”utvecklingsfönster” som nu står vidöppet. Kan inte handläggningstiderna kortas genom ökad effektivitet måste ytterligare resurser skjutas till.

Utskottet anser också att det är viktigt att belysa kommunernas roll i samband med gruv- och mineralindustrins utveckling. Kommunerna har ett stort ansvar när det gäller att möta en ökad efterfrågan på bostäder, skolor, barnomsorg och annan offentlig service som följer av att näringen expanderar på flera håll i landet. Detta är särskilt betydelsefullt för att gruv- och mineralindustrin ska kunna säkerställa tillgången till personal i allmänhet och sådan med särskild kompetens i synnerhet.

Utskottet vill här framhålla betydelsen av välutbildad arbetskraft. Det är en stor utmaning för gruvnäringen att säkerställa den framtida kompetensförsörjningen, i synnerhet som gruvindustrin verkar i områden med litet befolkningsunderlag. Även här behövs olika initiativ i det föreslagna programarbetet.

Det är också utskottets uppfattning att förhållandet mellan gruv- och mineralindustrins expansion å ena sidan och nuvarande riksintressen, miljömål och ny kunskap om näringens påverkan på miljön och omgivningen å andra sidan bör uppmärksammas i det ovan föreslagna programmet.

Avslutningsvis vill utskottet understryka vikten av att regeringen skyndsamt hanterat det utskottet har anfört. Saktfärdighet när det gäller att få till stånd de nödvändiga förutsättningarna för gruv- och mineralindustrins utveckling kommer ofelbart att drabba branschens möjligheter att agera framgångsrikt under det gynnsamma marknadsläge som för närvarande råder.

Med det anförda tillstyrker alltså utskottet motion 2011/12:N225 (S) om att regeringen bör ta fram ett program för en sammanhållen gruv- och mineralindustri i samverkan med näringen och den akademiska världen.

Vissa övriga frågor

Utskottets förslag i korthet

Med hänvisning till att likalydande förslag har varit föremål för riksdagens ställningstagande så sent som våren 2011 avslås yrkanden om EU:s rätt till svenska naturtillgångar och om Sveriges agerande internationellt när det bl.a. gäller mineralutvinning.

Jämför reservation 8 (MP, V).

Motionerna

I motion 2011/12:N255 (MP) nämns den olycka som inträffade vid Bolidens anläggning i Spanien. Motionärerna anser att exploatering av naturtillgångar ska grundas på försiktighetsprincipen. Exploatören ska redovisa huruvida brytningen står i överensstämmelse med en långsiktigt hållbar utveckling och att denna kan ske utan allvarliga miljökonsekvenser.

I motion 2011/12:N417 (MP) aktualiseras frågan om det nationella självbestämmandet över mineraler i länders berggrund. Riksdagen bör tillkännage att det är ytterst angeläget att säkerställa att beslut om exploatering av uran i den svenska berggrunden inte under några omständigheter kan överlåtas till EU. Den rätt till råvaror i Sverige som EU:s råvarudirektiv ger EU måste avvecklas, heter det i motionen.

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Det förstnämnda yrkandet om Sveriges agerande internationellt när det gäller naturtillgångar behandlades i identisk lydelse av utskottet så sent som våren 2011 (bet. 2010/11:NU14). Även våren 2010 var samma yrkande föremål för utskottets ställningstagande (bet. 2009/10:NU14). Vid det senaste tillfället avstyrktes motionen med motiveringen att utskottet inte ansåg att det hade tillkommit sådana uppgifter eller omständigheter som gjorde att det fanns skäl för utskottet att ompröva den uppfattning som redovisades våren 2010. Då sade sig utskottet förutsätta att Sverige agerar miljömässigt ansvarsfullt inom ramen för det arbete som bedrivs exempelvis inom EU och FN när det gäller naturtillgångar i allmänhet och då även i frågor om mineralutvinning.

När det gäller det andra yrkandet har utskottet vid tidigare behandlingar ansett att de farhågor om EU:s rätt till svenska naturtillgångar som målas upp i motionen inte har någon grund och därför ansett att det saknas skäl för riksdagen att tillmötesgå önskemålet om ett tillkännagivande.

EU:s råvaruinitiativ

EU har under senare år lyft fram frågan om råvaruförsörjning och bl.a. identifierat kritiska metaller och mineral som Europa måste importera i stor mängd. Som gruvnation har Sverige en betydelsefull roll i det sammanhanget. I ett meddelande från november 2008 (KOM(2008) 699) föreslog kommissionen att det ska utarbetas en integrerad europeisk råvarustrategi (det s.k. råvaruinitiativet).

I februari 2011 presenterade kommissionen ett nytt strategidokument med tydliga mål för att säkra och förbättra tillgången på råvaror för EU (KOM(2011) 25). Strategidokumentet tar upp frågor om stabilitet och transparens när det gäller priser på råvarumarknaden och bygger på de tre pelarna i råvaruinitiativet:

- säkra tillgång till råvaror från de globala marknaderna på rättvisa villkor
- främja en hållbar försörjning av råvaror inom EU
- främja resurseffektivitet och återvinning.

I mars 2011 genomförde näringsutskottet överläggningar med dåvarande näringsministern Maud Olofsson inför konkurrenskraftsrådets behandling av kommissionens strategidokument. Utskottet ställde sig då bakom regeringens ståndpunkt. MP- och V-ledamöterna i utskottet anmälde en gemensam avvikande mening där de bl.a. betonade vikten av råvaruinitiativets fokus på icke energiutvinnande råvaror och att de inte kan acceptera olja, gas eller uran som del av en gemensam råvarustrategi. Mot bakgrund av vad som sägs i motion 2011/12:N255 (MP) om vikten av ett ansvarsfullt agerande på internationella marknader bör det noteras att regeringen i förslaget till svensk ståndpunkt underströk behovet av att arbeta samstämmigt

för att bidra till att råvaruutvinning i utvecklingsländer får positiva utvecklingseffekter, att främja transparens, hållbarhet och företags sociala ansvar (corporate social responsibility, CSR) vid råvaruutvinning och i förädlingskedjan.

Utskottets ställningstagande

När det gäller det som sägs i motion 2011/12:N417 (MP) om EU:s rätt till svenska naturtillgångar vill utskottet hänvisa till sin tidigare behandling av motsvarande yrkanden från samma motionär 2010 och 2011. Utskottet anser alltså att de farhågor som målas upp i motionen saknar grund och att det därför inte finns skäl för riksdagen att tillmötesgå önskemålet om ett tillkännagivande. Något råvarudirektiv, som omnämns i motionen, existerar för övrigt inte.

Utskottet har också vid ett flertal tillfällen tagit ställning till det som sägs i motion 2011/12:N255 (MP) om Sveriges agerande internationellt vad gäller naturtillgångar. Utskottet förutsätter – liksom tidigare – att Sverige agerar miljömässigt ansvarsfullt inom ramen för det arbete som bedrivs inom bl.a. EU och FN när det gäller naturtillgångar i allmänhet och då även i frågor om mineralutvinning. Därutöver konstaterar utskottet att regeringen i samband med diskussioner om EU:s s.k. råvaruinitiativ och efterföljande strategidokument har understrukt behovet av att arbeta för att bidra till att råvaruutvinning i utvecklingsländer får positiva utvecklingseffekter, att främja transparens, hållbarhet och företagens sociala ansvar (corporate social responsibility, CSR) vid råvaruutvinning och i förädlingskedjan.

Med det anförda avstyrks de båda motionerna i berörda delar.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Minerallagen (utom frågor om uran), punkt 1 (MP)

av Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:N255 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2 samt avslår motionerna

2011/12:N232 av Sven-Olof Sällström och Lars Isovaara (båda SD),

2011/12:N392 av Krister Hammarbergh (M) yrkandena 1 och 2 samt

2011/12:N410 av Ann-Charlotte Hammar Johansson (M).

Ställningstagande

Gruvindustriell verksamhet innebär nästan alltid någon form av negativ miljöpåverkan. Samtidigt kräver minerallagen ingen egentlig prövning mot kriterierna för ekologiskt hållbar utveckling innan beslut om prospektering och utvinning fattas. Enligt min uppfattning är detta otillfredsställande.

Det måste tydliggöras att den svenska mineralhanteringen ska respektera försiktighetsprincipen genom att denna princip överordnas andra aspekter på mineralhantering. Vi vet att mark- och vattenförstörelse samt avfallsberg och spridning av kemikalier är konsekvenser av gruvdrift, men kunskaperna om ytterligare negativa följder för miljön är dessvärre ofta otillräckliga. En betydligt varligare framfart är därför det enda hållbara handlingsalternativet. Svagheter i lagstiftningen i kombination med dagens skygglappsförsedda guldgrävarmentalitet inom mineralnäringen ökar påtagligt risken för ovarsamma ingrepp i naturen till men för både miljön och människors hälsa. För att förhindra missgrepp av detta slag anser jag att det bör vara en självklarhet att en kommun ska kunna säga nej om den motsätter sig en provborrning som på sikt kan innebära utvinning av t.ex. naturgas.

Med instämmande i vad som sägs i motion 2011/12:N255 (MP) anser jag således att minerallagen måste ändras så att kommunerna får makt att förbjuda olämplig mineralprospektering och gruvdrift, på samma sätt som

de kan stoppa annan önskad företagsetablering. Även länsstyrelserna bör ha en sådan vetorätt. Den nyssnämnda motionen tillstyrks medan övriga motioner i avsnittet avstyrks.

2. Minerallagen (utom frågor om uran), punkt 1 (SD)

av Lars Isovaara (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:N232 av Sven-Olof Sällström och Lars Isovaara (båda SD) och avslår motionerna

2011/12:N255 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2,

2011/12:N392 av Krister Hammarbergh (M) yrkandena 1 och 2 samt

2011/12:N410 av Ann-Charlotte Hammar Johansson (M).

Ställningstagande

Den svenska gruvindustrin är en betydelsefull näring för såväl Sverige som helhet som för sysselsättningen och företagandet i enskilda kommuner, inte minst i Norrlands inland. Efter perioder med sviktande ekonomi har den globala tillväxten och den växande efterfrågan under de senaste åren drastiskt ökat lönsamheten och investeringsviljan i nya gruvprojekt. Även prospekteringsverksamheten blomstrar. De privatägda, inte sällan utländska, gruvföretagen är vinnarna i denna utveckling samtidigt som markägare och det allmänna kan ses som förlorare. Parallellt med att enorma värden utvinns i många glesbygdskommuner brottas samma kommuner och landsting med stora ekonomiska problem.

Mot den bakgrunden anser jag det vara rimligt med en uppdatering av de nuvarande bestämmelserna i minerallagen om s.k. mineralersättning i linje med vad som sägs i motion 2011/12:N232 (SD). Genom att höja mineralersättningen från 2 promille av en brytnings beräknade värde till 9 promille och att fördela denna andel jämt mellan markägare, kommun och landsting får vi en mer rättvis och nutidsanpassad fördelning mellan privata vinstintressen och det allmännas möjligheter att erbjuda god samhällsservice.

Den nyssnämnda motionen tillstyrks i berörda delar. Övriga motioner i avsnittet avstyrks.

3. Moratorium mot uranprospektering, punkt 2 (MP)

av Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:N259 av Lise Nordin m.fl. (MP) yrkande 2.

Ställningstagande

Uranbrytning medför oåterkalleliga negativa miljöeffekter och betydande hälsorisker. Uranbrytning bör därför vara förbjudet i Sverige. Mot den bakgrunden kan jag inte heller se motiven till att det bedrivs uranprospektering i vårt land. Världsmarknadspriset på uran har emellertid stigit på senare tid och bidragit till att intresset för uranutvinning i Sverige har ökat trots den relativt ringa uranhalten i den svenska berggrunden. Flera utländska prospektörer intresserar sig för de svenska urantillgångarna. Att företag investerar miljontals kronor i att prospektera efter uran kan inte uppfattas på annat sätt än att de räknar med att få tillstånd att bryta uranet om de bedömer att det är lönsamt.

Med det anförda tillstyrker jag förslaget i motion 2011/12:N259 (MP) om att det bör införas ett moratorium mot uranprospektering i avvaktan på att det införs ett förbud mot brytning av uran i Sverige.

4. Moratorium mot uranprospektering, punkt 2 – motiveringen (V)

av Kent Persson (V).

Ställningstagande

Jag är i grunden positivt inställd till att den svenska berggrunden utforskas i syfte att finna värdefulla mineral som kan utvinnas på ett hållbart sätt och som kan bidra till utvecklingen av den svenska välfärden. Däremot är jag starkt negativ till brytning av uran i Sverige och argumenterar nedan för att det bör tillsättas en utredning som ska se över möjligheterna att införa ett förbud mot sådan brytning.

Liksom när det gäller uranbrytning kan prospektering efter uran ha negativa miljö- och hälsoeffekter. Till skillnad från vad som anförs i den här aktuella motionen om ett moratorium mot uranprospektering anser jag att ett sådant förbud ska utformas som en kommunal vetorätt. Därigenom ges de boende en större möjlighet till diskussion och påverkan innan ett eventuellt prospekteringsstillstånd utfärdas.

Med det anförda avstyrks motion 2011/12:N259 (MP) i berörd del.

5. Kommunalt veto mot uranprospektering, punkt 3 (MP, V)
av Kent Persson (V) och Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:N417 av Jan Lindholm (MP) yrkande 1.

Ställningstagande

Många människor känner sig maktlösa i förhållande till gruvbolagens vidsträckta möjligheter att prospektera efter ett så farligt och känsloladdat mineral som uran. För att undvika lokal oro och de miljökonsekvenser som uranprospektering medför bör kommuner, på samma sätt som när det gäller brytning av uran, ha vetorätt mot uranprospektering. Redan prospekteringsfasen lägger en död hand över de hotade orterna. På grund av hotet om uranbrytning har flera satsningar på lantbrukets utveckling och på ekoturism lagts ned. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag om hur en kommunal vetorätt mot uranprospektering kan införas.

Med det anförda tillstyrker vi förslaget med denna innebörd i motion 2011/12:N417 (MP).

6. Uranbrytning, punkt 4 (S, MP, V)

av Lars Johansson (S), Carina Adolfsson Elgestam (S), Krister Örnfjäder (S), Karin Åström (S), Kent Persson (V), Ingela Nylund Watz (S), Ingemar Nilsson (S) och Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2011/12:N259 av Lise Nordin m.fl. (MP) yrkande 1 och 2011/12:N332 av Marie Nordén och Gunnar Sandberg (båda S) samt avslår motion 2011/12:N407 av Edward Riedl (M).

Ställningstagande

Gruvbrytning och annan bearbetning av mineral medför negativa miljökonsekvenser. Brytning av uran är emellertid särskilt problematiskt ur miljösynpunkt. Förutom de negativa miljöaspekter som all brytning medför innebär uranbrytning också radioaktiv strålning. En eventuell kommande

brytning av uran skulle medföra omfattande och sannolikt irreparabla skador i en känslig naturmiljö. Den skadade naturmiljön, det radioaktiva avfallet och de giftiga tungmetaller som uranbrytningen frigör blir ett dystert arv som vi inte vill lämna efter oss till kommande generationer.

För oss är det en självklarhet att lokala och regionala aktörer tillåts utöva betydande inflytande över beslut om uranbrytning. Det kommunala vetot mot uranbrytning är, enligt vår uppfattning, således ett centralt inslag vid prövningen av tillstånd för uranbrytning.

Vi noterar dock med oro att stigande världsmarknadspriser bidrar till att intresset för utvinning av uran ökar även i Sverige. Samtidigt tycks de berörda bolagen göra bedömningen att den svenska lagstiftningen inte kommer att utgöra ett hinder mot att brytning ska få komma till stånd. Denna uppfattning i kombination med tecken på brister i berörda myndigheters miljöprövningar gör att vi förordar att det tillsätts en utredning om hur ett lagstiftat förbud mot uranbrytning kan införas i Sverige. Detta ligger för övrigt helt i linje med det beslut om att verka för att en sådan utredning kommer till stånd som fattades vid Centerpartiets stämma hösten 2011. Vi utgår från att Centerpartiets företrädare i riksdagen därför ställer sig bakom vad vi här har anfört om en utredning om ett förbud mot uranbrytning.

Sammantaget innebär det sagda att vi tillstyrker motionerna 2011/12: N332 (S) och 2011/12:N259 (MP). Den sistnämnda motionen tillstyrks i berörd del. Motion 2011/12:N407 (M) avstyrks.

7. Program för gruv- och mineralindustrin, punkt 5 (M, FP, C, KD)

av Mats Odell (KD), Jessica Polfjärd (M), Hans Rothenberg (M), Olof Lavesson (M), Helena Lindahl (C), Jonas Jacobsson Gjørtler (M), Johan Johansson (M) och Liselott Hagberg (FP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen delvis motion 2011/12:N225 av Sven-Erik Bucht (S).

Ställningstagande

Den svenska gruvindustrin är en viktig näring för EU, Sverige och – inte minst – de delar av landet där utbudet av arbetstillfällen i övrigt är begränsat. Samtidigt innebär gruvbrytning en stor påverkan på omgivningen. Den globala efterfrågan på mineraler och metaller väntas vara fortsatt hög inom en överskådlig framtid. Utan aktiv politisk medverkan riskerar vi att missa en uppenbar potential till ökad sysselsättning och en långsiktigt hållbar

utveckling. Gruvindustrins betydelse för den svenska ekonomin, den stora internationella efterfrågan och svenskt miljökunskande är viktiga skäl för att stödja gruvindustrins vidareutveckling. Den mineralstrategi som har aviserats av regeringen kommer att bidra till den fortsatta utvecklingen.

Vi instämmer därför i stort i det som sägs i motion 2011/12:N225 (S) och anser att regeringen bör fortsätta sitt arbete med att ta fram en svensk mineralstrategi i samverkan med näringen och andra intressenter. En förebild för det svenska arbetet kan vara det handlingsprogram som har utarbetats i Finland.

För att strategin ska bli framgångsrik anser vi att det är ett antal frågeställningar som måste lyftas fram och belysas. Bland dessa märks betydelsen av en väl fungerande infrastruktur som kan hantera de ansevliga godsmängder som gruv- och mineralindustrin genererar. Fungerande transporter, kompetensförsörjning, tillståndsprocesser samt kommunernas viktiga roll och ansvar för att möta behovet av t.ex. offentlig service är andra frågor som bör beaktas.

Det är också vår uppfattning att förhållandet mellan gruv- och mineralindustrins expansion å ena sidan och nuvarande riksintressen, miljömål och ny kunskap om näringens påverkan på miljön och omgivningen å andra sidan bör uppmärksammas i en svensk mineralstrategi.

Avslutningsvis vill vi understryka vikten av att regeringen skyndsamt hanterat det vi har anfört ovan.

Med det anförda tillstyrker vi delvis motion 2011/12:N225 (S) och anser att regeringen bör fortsätta sitt arbete med att ta fram en svensk mineralstrategi i samverkan med näringen och andra intressenter.

8. Vissa övriga frågor, punkt 6 (MP, V)

av Kent Persson (V) och Lise Nordin (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:N255 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 3 och

bifaller delvis motion

2011/12:N417 av Jan Lindholm (MP) yrkande 2.

Ställningstagande

Vi vill hävda att det råder oklarheter kring vilken rätt EU har till svenska naturtillgångar. Om det är så illa att den svenska lagstiftningen är underställd EU:s lagstiftning är det ett stort problem både för legitimitetens skull och när det gäller att kunna tillvarata lokala intressen. I linje med

vad som sägs i motion 2011/12:N417 (MP) anser vi att regeringen med alla rimliga medel därför snarast bör tydliggöra att EU inte har någon rätt till svenska naturtillgångar.

Vi står även bakom det som sägs i motion 2011/12:N255 (MP) om Sveriges agerande internationellt när det gäller naturtillgångar. Svenska företag måste ta miljöansvar även utomlands, vilket bl.a. innebär att utvinning av mineraler ska grundas på försiktighetsprincipen. Exploatören ska redovisa huruvida brytningen står i överensstämmelse med en långsiktigt hållbar utveckling och att den kan ske utan allvarliga miljökonsekvenser. Med det anförda tillstyrks de båda omnämnda motionerna helt eller delvis i berörda delar.

Särskilt yttrande

Kommunalt veto mot uranprospektering, punkt 3 (MP)

Lise Nordin (MP) anför:

Jag har i reservation 3 argumenterat för att det ska införas ett moratorium mot uranprospektering tills det har införts ett förbud mot uranbrytning i vårt land. Ett sådant moratorium skulle göra det obehövt med en kommunal vetorätt mot uranprospektering. Om riksdagen väljer att avslå yrkandet i motion 2011/12:N259 (MP) om ett moratorium finner jag det nödvändigt att ansluta mig till det som sägs i motion 2011/12:N417 (MP) om en kommunal vetorätt mot uranprospektering och sålunda i kammaren rösta för reservation 5.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011

2011/12:N225 av Sven-Erik Bucht (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett program för samlad gruv- och mineralindustri.

2011/12:N232 av Sven-Olof Sällström och Lars Isovaara (båda SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en ändring av minerallagen (1991:45).

2011/12:N255 av Ulf Holm m.fl. (MP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om minerallagen i syfte att tillföra en vetorätt för länsstyrelser och kommuner mot prospektering och utvinning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att minerallagen bör utredas i syfte att försiktighetsprincipen och principerna för en långsiktigt hållbar utveckling skrivs in och överordnas andra aspekter på mineralhantering.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om Sveriges agerande internationellt vad gäller naturtillgångar.

2011/12:N259 av Lise Nordin m.fl. (MP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur ett lagstiftat uranbrytningsförbud kan införas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa ett moratorium för uranprospektering.

2011/12:N332 av Marie Nordén och Gunnar Sandberg (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om lagstiftning mot uranbrytning.

2011/12:N392 av Krister Hammarbergh (M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att enskilda fastighetsägare som lider förmögenhetsskada på grund av närliggande gruvdrift bör omfattas av minerallagens regler för inlösen av fastighet.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör överväga en förändring av minerallagen så att bostäder som blir inlösta på grund av gruvdrift ska kunna kompenseras med ett nyproduktionsvärde i det fall marknadsvärdet skulle vara lägre.

2011/12:N407 av Edward Riedl (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten att låta vinsterna av uranbrytning till stor del komma staten till godo i form av en statlig uranfond.

2011/12:N410 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om miljöhänsyn vid tillämpning av minerallagen.

2011/12:N417 av Jan Lindholm (MP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om rätten för en kommun att utan nationell hänsyn besluta om förbud mot prospektering för uranbrytning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att EU:s rätt till svenska naturtillgångar avvecklas.